

אוניברסיטת בר-אילן

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבועי

פרשת בראשית, תשס"ד
מספר 519

מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

ברכת נשיא האוניברסיטה לדף השבועי

עם תחילת המחזור החדש של "הדף השבועי", ברצוני להודות לכל העוסקים יום יום במלאכה: הפקולטה למדעי היהדות, לשכת רב הקמפוס ובמיוחד לעורכת הדף, גב' רחל הכהן, לעורכת הלשונית גב' ריבה רוטמן, לעורך הדף בגרסתו האנגלית, ד"ר יצחק גוטליב מהמחלקה לתנ"ך, למזכירת המערכת גב' מיכל אלוני ולד"ר דרורה כהן, ד"ר שלמה סלע ומר ברוך דוד קאופמן ממרכז המחשבים, אשר מפיץ את הדף באינטרנט ובדואר האלקטרוני.

כמו כן יבואו על הברכה כל חברי הסגל שתורמים מחכמתם למאמרים המרתקים, ונותנים בכך ביטוי נאמן לשילוב הייחודי של תורה ומדע, שנתברכה בו אוניברסיטת בר-אילן. לאחרונה ראה אור הספר "מפירות האילן על המועדים", לאחר שהמהדורה האנגלית שלו כבר הופיעה באביב. יהי רצון שספרים ודפים אלה יזכו את הרבים בלימוד תורה בפן ייחודי מתוך אהבת תורה, ויהיה זה שכרנו.

הבריאה והאות ס'

חשיבותן של צירופי האותיות וסדר הופעתן בתורה ככלל ובמעשה הבריאה בפרט נדונה רבות במפרשים. נזכיר בעניין זה את השאלה הידועה מדוע פתחה התורה באות ב"ת (בראשית) ולא באות אל"ף? על שאלה זו נאמרו פירושים רבים וביניהם: "פתחה התורה באות ב' תחילה וכן כל המסכתות בש"ס פותחות בב', כדי שידע האדם שאפילו את האות א' לא השיג".¹ חשיבותן של כל כ"ב האותיות לשלמות מעשה הבריאה מקובלת כגישה המופיעה בספרי הקבלה (ספר היצירה פרק ב' סעיף ה'): "כ"ב אותיות יסוד, חקק"ן חצב"ן שקל"ן צרפ"ן והמירון וצר בהן נפש כל היציר וכל העתיד לצור".¹

אולם המעיין בספר בראשית פרק א' ימצא כי כל האותיות מופיעות בו מלבד האות סמ"ך. ליתר דיוק, האות סמ"ך מופיעה לראשונה בפרק ב', פסוק י"א: "שם האחד פישון הוא הַסֶּבֶב את כל ארץ החוילה". המסקנה מעובדות אלו היא כי האות סמ"ך אינה מופיעה בפרק המתאר את בריאת העולם. הדבר תמוה, איננו מסתבר ודורש הסבר.

בהעדר הסבר מניח את הדעת על דרך הפשט, אנסה להעלות תירוץ על דרך הדרוש. הסמ"ך היא אות סגורה גיאומטרית,³ וזאת כפי שמרמזת גם המילה סגור הפותחת בה, ועל פי הופעתה הראשונה בתורה: "הוא הַסֶּבֶב את כל ארץ החוילה".

כפי שידוע כיום ממחקרים בקוסמולוגיה, היקום מתפשט, מתרחב לכל עבר בכל רגע ורגע, וייתכן שאף יתפשט לעד.⁴ לכן העולם אשר ברא הקב"ה לא יכול היה להיבראות סגור ומסוגר, והדבר מרומז באי הופעת האות סמ"ך בבריאה.

¹ עיטורי תורה על ספר בראשית ומקורות שונים.

² תודתי למר דוד בנעט על מקור זה.

³ עניין סגירת האות ס' והוראת הצמצום שבה מופיע בספר אגרא דכלה (מאת הרב צבי אלימלך שפירא מדינוב, 1910), בשם ספר דרך עדותך, על הפסוק: "ויאמר א-להים יהי אור".

⁴ פרופ' משה קווה, דף שבועי מס' 364.

אסיים בעניין זה בדבריו, הסתומים משהו, של הספורנו (בפירושו לפרק א: ב):

'והארץ היתה תהו ובהו': ואותה הארץ הנבראת אז, היתה דבר מורכב מחומר ראשון הנקרא "תהו" ומצורה ראשונה הנקראת "בהו". כי אומנם לא היה נאות לחומר הראשון זולתי צורה אחת, היא היתה ראשונה לכל צורות המורכבים בהכרח. ובזה יתבאר שהחומר הראשון דבר מחודש. ונקרא החומר של אותו המורכב הראשון "תהו", להיותו מצד עצמו דבר כוחי בלבד, בלתי נמצא בפועל, כאמרו "כי תהו המה" (שמו"א יב: כא), כלומר בלתי נמצאים בפועל אבל בדמיון בלבד, והצורה הנשואה באותו המורכב הראשון נקראת "בהו" כי בו בתוהו שאמר נמצאת בפועל. וקרא "אבני בהו" הנושא הבלתי עומד עם צורתו זמן נחשב, כמו שקרה לנושא הצורה הראשונה שתיכף לבש צורות יסודות מתחלפות ... ורוח אלוקים ... מרחפת על פני המים, הניעו אז את האוויר החשוך על פני המים הסובבים אז את יסוד הארץ. ובכך היה שהחלק ממנו הסמוך לגלגל התלהב בתנועתו, והוא האש היסודי, והחלק ממנו הקרוב אל המים קנה אז איזה קור מן המים, זולתי חלק מועט ממנו המתחמם במקרה בהתהפכות נצוצות מאורי האור.

פרופ' עדו קנטר

המחלקה לפיסיקה

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע. הוא מופיע באינטרנט באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת: <http://www.biu.ac.il/JH/Parasha>. כדי להצטרף לרשימת המנויים בדואר האלקטרוני על דף פרשת השבוע, יש לפנות לכתובת: listserv@vm.biu.ac.il. אין לכתוב נושא למכתב. יש לכתוב שורה אחת בלבד, בגוף המכתב: sub parasha-l firstname lastname כאשר first-name ו last-name הינם השם הפרטי ושם המשפחה של השולח.